

Tämä on viimeinen käsikirjoitusversio esseestä, joka on ilmestynyt kirjassa *Turun romantikko. Esseitä Hannu Salmelle*. Toim. Juhana Saarelainen, Heli Rantala, Petri Paju & Mila Oiva. Turun yliopisto 2021, 100–110. Julkaisu on avoimesti saatavilla osoitteessa:
<https://www.utupub.fi/handle/10024/151696>

Kirjekyyhkyt viestinviejinä

Heidi Hakkarainen

Kirjekyyhkyjen historia ulottuu tuhansien vuosien päähän. Ihmiset ovat käyttäneet kyyhkyjä tiedonvälittäjinä niin idässä kuin lännessä, kuten Kiinassa, Persiassa ja antiikin Kreikassa, jossa tieto Olympian kisojen voittajista lähetettiin viestikyyhkyjen matkassa eri kyliin. Kerrotaan, että viestinä käytettiin oliivipuun oksaa, joka oli myös Eirenen, rauhan jumalattaren attribuutti. Myös Raamatun tunnetussa vedenpaisumuskertomuksessa Nooan lähettämä lintu palaa laivalle oliivipuun oksa nokassaan ja tuo näin tiedon vedenpaisumuksen päättymisestä. Varhaiskristillisessä ajattelussa kyyhkyjen nähtiin edustavan Pyhän Henkeä. Paitsi kristillisenä symbolina, kyyhkynen on vakiintunut länsimaisessa kulttuurissa myös laajemmin rauhan ja rakkauden symboliksi. Toisen maailmansodan jälkeen Pablo Picasson rauhankyyhky valittiin vuonna 1949 Maailman rauhanneuvoston tunnuksiksi ja sodanjälkeinen rauhanliike otti sen näkyvästi käyttöön.

Vaikka kyyhky on rauhan symboli, kyyhkysiä on käytetty etenkin sodankäynnissä kautta aikojen. Ennen maailmanlaajuista lennätinverkostoa ja puhelimen keksimistä uutiset kulkivat usein kirjekyyhkyjen matkassa. Kerrotaan, että tieto Waterloon taistelun tuloksesta ja Napoleonin tappiosta saapui Englantiin viestikyyhkyn tuomana. Myös nykyään modernin teknologian ja Internetin aikakaudella viestikyyhkyjä käytetään edelleen sotaolosuhteissa tiedustelun ja tiedonvälityksen apuna, kuten vuonna 2011 alkaneessa Syyrian sodassa. Kyyhkyillä ja niiden välittämällä tiedoilla on saattanut olla ratkaiseva merkitys taistelujen kannalta, ja esimerkiksi maailmansodissa palvelleita ja vammautuneita kyyhkyjä palkittiin niiden urhoollisuudesta. Tunnetuin näistä on kenties Cher Ami, joka palveli amerikkalaisjoukkoja Ranskassa ensimmäisessä maailmansodassa.

Mutta miten ja miksi kirjekyyhkyjä on käytetty tiedon ja uutisten levittämiseen modernilla aikakaudella? Tässä esseessä käsitellään kirjekyyhkyjen roolia lehdistön ja tiedonvälityksen historiassa sekä avataan niitä kulttuurisia merkityksiä ja erilaisia tunteita, joita kirjekyyhkyihin on liitetty etenkin 1800-luvulla.

Kirjekyyhkyt ja tiedonvälitys 1800-luvulla

1800-luvun alussa useissa Euroopan maissa oli käytössä lehdistöensuuri ja tiedonvälitys oli hallitsijoiden säätelystä. Monilla mailla, kuten Preussilla, Itävallalla ja Venäjällä varhaiset optiset lennättimet olivat valtion hallinnassa ja tarkasti valvomia. Samaan aikaan lehdistö vakiintui ja kasvoi huomattavasti etenkin 1840-luvulla. Viestikyyhkyjä alettiin käyttää järjestelmällisesti osana uusia journalistisia verkostoja. Vuonna 1848 tieto vallankumouksista levisi Euroopassa nopeasti muun muassa kirjekyyhkyjen välityksellä, ja esimerkiksi vuonna 1851 perustettu uutistoimisto Reuters toimi aluksi paitsi lennättimen myös kirjekyyhkyjen avulla. Ennen uutistoimiston varsinaista vakiintumista, Paul Julius Reuter oli käyttänyt menestyksekkäästi viestikyyhkyjä toimittaakseen nopeasti uutisia Pariisin pörssistä muualle mantereelle ja Englantiin. Kirjekyyhkyjä käytti myös vuonna 1835 perustettu ranskalainen uutistoimisto Havas, jossa Reuter työskenteli vuonna 1848.

Kyyhkyt olivat ennen lennätintä hyvin nopea tiedonvälityksen tapa, joka edesauttoi etenkin sota- ja talousuutisten nopeaa leviämistä. Kyyhkyt saattoivat suunnistaa jopa satojen kilometrien päähän lyhyessä ajassa. Kuitenkin viestinnän vaarana olivat kyyhkysten katoamiset ja eksymiset matkan varrella. Esimerkiksi vuonna 1830 järjestetyssä testissä lähetettiin yhteensä 110 kyyhkyä Brysselistä Lontooseen. Ensimmäinen näistä saapui 186 mailin päähän Antwerpeniin jo viiden ja puolen tunnin päästä, lentonopeuden ollessa melkein 34 mailia tunnissa. Raportoitiin myös lähes parinkymmenen seuraavan linnun matka-ajat, mutta muut jäivät mainitsematta eli luultavasti yli 90 kyyhkystä jäi matkalle (*The Saturday Magazine* 16.7.1836). Lintujen eksymisistä ja katoamisista puhuivat myös lukuisat muut lähteet.

Vuoden 1848 jälkeen rakennettiin lukuisia uusia lennätinyhteyksiä eripuolille Eurooppaa ja 1860-luvulla transatlanttinen kaapeli yhdisti Euroopan ja Yhdysvallan. 1800-luvun jälkipuolella nopeasti levinnyt globaali lennätinverkosto syrjäytti viestikyyhkyt. Kuitenkin poikkeuksellisissa olosuhteissa kuten sodan aikana palattiin käyttämään vanhaa viestintätapaa.

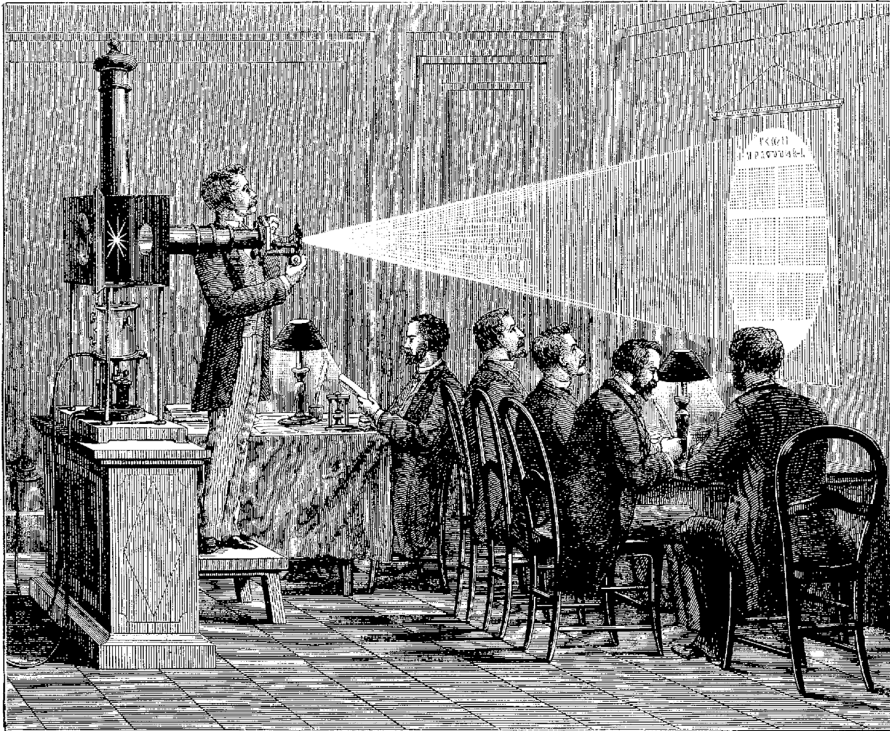
Pariisin miehitys 1870–71

Yksi tunnetuimmista kirjekyyhkyjen käyttöön liittyvistä tapauksista on Pariisin piiritys talvella 1870–71. Saksan-Ranskan sodassa Preussi liittolaisineen katkaisi kaikki viestiyhteydet ja lennätinlinjat kaupunkiin, joka oli näin täysin postin ulottumattomissa. Ratkaisuna tilanteeseen Nadarin (1820–1910) johdolla organisoitiin kuumailmapallolentoja postin kuljettamiseen ulos kaupungista ja lisäksi satoja viestikyyhkyä otettiin käyttöön piirityksen aikana kuljettamaan viestejä kaupunkiin. Ranskalaiset lennättivät kyyhkyt Pariisista kuumailmapallojen avulla läheisiin Toursin ja Poitiersin kaupunkeihin, joissa lintuihin kiinnitettiin viestejä ja ne vapautettiin lentämään takaisin kohti Pariisia. Koska moni kyyhky eksyi matkalla tai joutui saaliiksi, sama viesti lähetettiin useaan kertaan eri linnun matkassa.

Kuva 1. Viestikyyhkyjä Pariisissa piirityksen aikana. (Wikimedia Commons)

Pian keksittiin kuvata viestit mikrofilmille, joita luettiin suurentavan *laterna magican eli* taikalyhdyn avulla. Viestit kuvattiin mikroskooppiseen kokoon, ja yksi mikrofilmi saattoi sisältää jopa 3000 eri julkista tiedonantoa ja yksityisviestiä. Tämä viesti käärittiin rullalle ja sujautettiin pieneen hanhen sulasta tai metallista tehtyyn sylinteriin, joka kiinnitettiin lintuun. Yksi lintu jaksoi kantaa 12–18 sylinteriä. Perillä viesti oiottiin suoraksi ja heijastettiin suurentavan taikalyhdyn avulla seinälle, josta yksittäiset viestit saatiin kopioitua välitettäväksi eteenpäin. Yksityiskirjeiden lisäksi piiritettyyn Pariisiin lähetettiin myös ”mikroskooppiseksi sanomalehdeksi” pienennettyjä kopioita kansainvälisistä sanomalehdistä kuten *The Times* -lehdestä.

Kuva 2. Mikroskooppisen viestin lukeminen taikalyhdyn avulla. (Wikimedia Commons)

William Bernhard Tegetmeier (1816–1912), englantilainen luonnonhistoriasta kiinnostunut kirjoittaja, Savage Clubin perustajajäsen ja Charles Darwinin ystävä ja työtoveri, kirjoitti 1871 miten aikalaiset kokivat kirjekyyhkyjen käytön vuoksi voimakkaan aikojen ristiriidan, joka syntyi siitä, että modernina aikana käytettiin niin vanhaa keinoa viestien välittämiseen. Liitettiinhän kirjekyyhkyt populaarissa historiakulttuurissa muinaisiin aikoihin kuten raamatun, antiikin ja ristiretkien aikoihin sekä kaukasiin paikkoihin kuten Kiinaan. Kuitenkin kaikesta länsimaisesta teknologisesta kehityksestä huolimatta, kun kokonaiset provinssit, linnoitukset ja jopa Pariisin kaltainen suurkaupunki olivat yhtäkkiä eristyksissä, palattiin vanhoihin viestintätapoihin ja uumoiltiin näiden pitävän pintansa myös tulevaisuudessa. Pariisin miehityksen myötä menneisyys heräsikin yllättävällä tavalla eloon, kun saksalaiset ryhtyivät kouluttamaan haukkoja ranskalaisten kirjekyyhkyjen pyydystämiseen. Samaa keinoa oltiin käytetty perimätiedon mukaan jo ristiretkien aikaan.

Kirjekyyhkyt eivät toimineet 1800-luvun lehdistössä vain tiedonvälittämisen ja uutisvirran liikkeen mahdollistajina, vaan niitä myös käsiteltiin lehtien sivuilla lukuisissa pikku artikkeleissa, anekdooteissa, runoissa ja muissa teksteissä ja kuvissa. Ajankohtaiset tapaukset, kuten viestikyyhkyjen käyttö naparetkillä viestien tuomiseksi sivilisaation pariin, poikivat tekstejä kirjekyyhkyistä ja niiden käytöstä eri aikoina (*Innsbrucker Nachrichten* 10.8.1897). Varsinkin

Pariisin piiritys toi kirjekyyhkyt julkisuuteen ja lehtiin, kun kirjoittajat halusivat selventää kirjekyyhkyihin liitettyjä käsityksiä ja oikaista virheellisiä tietoja. Erityisesti kyyhkyjen suuntavaisto ja kyky lentää kotiin pitkien välimatkojen päästä herätti paljon ihmetystä ja keskustelua lehtien palstoilla.

Kirjekyyhkyjen suunnistuskyky

Kirjekyyhkyjen eli viestikyyhkyjen kyky suunnistaa kotiin on geneettinen ominaisuus, jota ihminen on jalostanut vuosituhansien aikana. Nykyään tunnetaan lukuisia viestikyyhkykantoja kuten Huyskens van Riel ja Fabry, joilla on erilaisia ominaisuuksia ja ulkoisia piirteitä. Euroopassa muun muassa Belgiassa ja Englannissa on ollut vahva kyyhkyskasvatuksen perinne.

Kyyhkysten suunnistuskyky on herättänyt ihmisissä ihmetystä jo pitkään eikä vieläkään ole täysin tunnettua miten ja miksi ne palaavat omaan kotilakkaansa jouduttuaan siitä eroon. Tiedetään kuitenkin, että kyyhkysset suuntaavat pitkienkin välimatkojen päästä takaisin omaan parveensa ja tiettyyn kyyhkyslakkaan, jossa ne ovat syntyneet ja viettäneet nuoruutensa.

Suunnistuskyvyn arveltiin pitkään olevan puhtaasti synnynnäinen. Populaarissa mielikuvituksessa kyyhkyihin liitettiin ajatus erityisestä rakkaudesta kotiin sekä ajatus siitä, että kyyhkyt suunnistavat aina uudestaan sinne, missä ne ovat viettäneet nuoruutensa. Näin lintujen ”intohimo kotiin” miellettiin eräänlaisena nostalgiana, jatkuvana kaipuuna ja paluuna lapsuuteen (*The Saturday Magazine* 28.5.1842). Toisaalta lintujen kykyä suunnistaa lyhintä mahdollista reittiä eli linnuntietä omaan kyyhkyslakkaansa on selitetty magneettikenttien avulla. 1800-luvun lehdissä saatettiin kuvata, miten rakkaus kotiin on se sähköinen impulssi, joka muuttaa kyyhkyn pienen sydämen magneetiksi.

Suuren yleisön lisäksi luonnontieteilijät ja kyyhkysharrastajat ovat pohtineet eri aikoina sitä, miten ja miksi kyyhkysset pystyvät suunnistamaan pitkiä välimatkoja. Eräs heistä, John Galloway, kirjoitti vuonna 1859 *The Field* -nimiseen lehteen kirjoituksen, jossa hän käsitteli kiistaa siitä, perustuuko kyyhkyjen suunnistuskyky vaistoon (*instinct*) vai onko se opittu kyky, joka perustuu näköön (*sight*). Jälkimmäistä näkemystä puolsi se, että Gallowayn omien kokemusten mukaan kyyhkysset eivät kyenneet suunnistamaan sumussa eivätkä sellaisten maiden läpi, jotka olivat lumen peitossa. Lisäksi Galloway toi esiin sen, miten vaisto ei ole koko lajilla vaan pelkästään viestikyyhkyiksi koulutetuilla linnuilla, kertoen myös harjoitusmetodeista, joilla pienet linnunpojat pienestä pitäen valmennetaan viestikyyhkyiksi. Myös Tegetmeier esitti, että linnut tarvitsevat visuaalista apua

suunnistukseen, ja että ne harjoittelevat pitkän ajan kuluessa tekemään yhä pitempiä ja pitempiä lentoja maamerkkien avulla. Tämän vuoksi kyyhkyjen käyttö merellä ei onnistu eivätkä ne lennä öisin, kun on pimeää.

Englannin kyyhkysharrastajat ja kyyhkyklubien jäsenet tunsivat suurta intohimoa aiheeseen ja keskustelu siitä, mikä oli luonnon merkitys ja mikä opittua kokemusta, jatkui esimerkiksi *The Field* -lehdessä Gallowayn kirjoituksen jälkeen. Tämä instinct-sight tai laajemmin tulkittuna nature-nurture kiista kertoo paljon 1800-luvun luonto- ja eläinsuhteen kehityksestä. Kyyhkyksen kasvattaminen kirjekyyhkyksi vaati ihmisen ja linnun välistä suhdetta, toisen eläimen tietyn piirteen koulumista haluttuun suuntaan, ja se toi näin ollen näkyviin paitsi kahden eri lajin, myös laajemmin luonnon ja kulttuurin, synnynnäisen ja opitun, vapauden ja kesyttämisen välisen vuorovaikutuksen. Lisäksi kyyhkysharrastus kytkeytyi moniin erilaisiin ajan piirteisiin kuten kansalliseen kilpailuun, kun vertailtiin esimerkiksi belgialaista ja englantilaista tapaa kasvattaa ja koulia kirjekyyhkyjä.

Kirjekyyhkyt ja tunteet

Kirjekyyhkyjen suuntavaisto ja kyky suunnistaa kotiin pitkien välimatkojen päästä on mahdollistanut laajan tiedonvälityksen, mutta myös herättänyt ihmisissä tunteita. Merkitseehän kyyhkysten kasvatusta niiden tietoista erottamista kodista ja usein emon erottamista poikasista. Toisaalta kyyhkyjen matkassa ovat kulkeneet odotetut viestit, ratkaisevat tiedot ja uutiset. Monin tavoin kirjekyyhkyjen historia on hyvin traagista, ja niihin on liitetty äärimmäinen epätoivo ja toivo, piiritettyjen kaupunkien ahdinko, naparetkeilijän viimeinen viesti, elämän ja kuoleman uutiset. Esimerkiksi tiedot kuolemaantuomittujen armahduksista välitettiin pitkään Lontoosta kyyhkysten avulla Tyburnin mestauspaikalle, joka oli käytössä vielä 1700-luvun alkupuolella (*The Saturday Magazine* 28.5.1842).

Äärimmäisen hädän lisäksi kyyhkyysiin liittyy armon ja toivon merkityksiä, ajatuksia kotiinpaluusta, turvasta, paluusta kyyhkyklakkaan. Ne mahdollistavat ihmisten välisen yhteyden vaaroista ja välimatkoista huolimatta. Kirjekyyhkyihin on liitetty erilaisia mielikuvia rohkeudesta ja älykkyydestä ja niitä on eri aikoina käsitelty runoissa, maalauksissa ja erilaisissa lauluissa. Esimerkiksi saksalaisella kielialueella sävellettiin 1800-luvun alkupuolella useampi kirjekyyhkyyn nimellä kulkeva polkka.

Kuva 3. Maalaus vuodelta 1836. (Wikimedia Commons)

Voimakkaiden tunteiden vastapainona kyyhkyihin liittyy myös etäännyttäminen. Yksi keskeinen ominaisuus, jonka vuoksi ihmiset ovat olleet niin kiinnostuneita linnuista, on kyky lentää. Kiinnostus lentämiseen oli voimakasta 1800-luvulla ja ensimmäiset kuumailmapallolennot edustivat kehittyvää teknologiaa, joka mahdollisti uudenlaisen näkökulman maailmaan. Ihminen saavutti ensimmäisen kerran liikkuvan lintuperspektiivin, kyvyn lentää kaiken kokemansa ja rakentamansa yläpuolella. Tällainen jokapäiväisen elämän yläpuolelle kohoaminen ja sen etäännytetty tarkasteleminen olikin eräs keskeinen 1800-luvun satiirissa käytetty keino, mistä mainittakoon esimerkkinä kuumailmapallon ja kirjekyyhkyn välinen vuoropuhelu ihmisen tyhmyydestä ja maallisesta kärsimyksestä (*Kladderadatch* 2.10.1870). Saksalaisessa pilalehdessä vuonna 1870 julkaistussa kirjoituksessa piiritetyistä Pariisista ja Metzin linnoituksesta lähetetyt kuumailmapallo ja kyyhkynen tapaavat korkealla ilmassa. Siinä missä kyyhkynen valittaa sodan kylvämää nälkää, hätää ja kuolemaa kaivaten rauhaa, kuumailmapallo julistaa sotaisaa taistelutahtoa, kunnes pullistuu liikaa ja poksahtaa rikki.

Kuva 4. Saksalainen kirjekyyhky ja kamera. (Wikimedia Commons).

1900-luvun alussa viestikyyhkyjen käyttö sai vielä uuden ulottuvuuden, kun keksitiin varustaa kyyhkysset miniatyyrikameroilla, jotta nämä pysyivät ottamaan kuvia lentoreiteiltään. Lintujen ottamat ilmakuvat, jotka enteilivät Google-Maps ja Google-Earth satelliittikuvia, tarjosivat mahdollisuuden katsoa tuttua ympäristöä eri silmin ja uudenlaisena kokonaisuutena. Samalla tapaa ensimmäiset kuvat avaruudesta näyttivät maapallon eri perspektiivistä, kun kaukaa katsoen syntyi uudenlainen ymmärrys yhteisestä kodista.

Lopuksi

Kyyhkysset ovat yksi vanhimmista ihmisten välisen viestinnän tavoista ja niillä on ollut tärkeä symbolinen merkitys niin antiikin kulttuurissa kuin myös kristillisessä perinteessä. Toisaalta ihmisen ja kyyhkysten välinen suhde on muuttunut monin tavoin historian kuluessa. 1800-luvulla, Charles Darwinin evoluutioteorian myötä, syntyi ensimmäisen kerran käsitys siitä, että linnut polveutuvat dinosauruksista. Samalla esimerkiksi viestikyyhkyjen kyky oppia suunnistusta on viitoittanut ihmisten käsitystä siitä, miten ihmisaiivot ovat kehittyneet ja miten ne toimivat, avaten ymmärrystä aivojen plastisuudesta, kyvystä kehittyä, muistaa ja oppia jatkuvassa fyysisessä vuorovaikutuksessa maailman kanssa. Lintujen kautta ihmiset ovat pyrkineet ymmärtämään itseään paremmin osana luontoa ja osana historiaa.

Tietokantoja:

ANNO Austrian Newspapers Online. Itävallan kansalliskirjasto.

British Library Newspapers. Gale Primary Sources.

Kirjallisuutta:

Galloway, John: "The Carrier Pigeon." *The Field: The Country Gentleman's Newspaper*. 9.7.1859. vol. 14(314) (British Periodicals).

Deutsches Technikmuseum, "Sonderausstellung: Die Brieftaube als Fotograf. Geflügelte Pioniere der Luftbild-Fotografie" Youtube-video 21.3.2018. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=oRfIyK0a03o> (25.8.2020).

McDonald, Helen: *H niin kuin haukka*. Suom. Irmeli Ruuska. Gummerus, Helsinki 2016.

Lawrence, Ashley: A Message Brought to Paris by Pigeon Post in 1870-71. Microscopy UK. URL
<http://www.microscopy-uk.org.uk/mag/indexmag.html?http://www.microscopy-uk.org.uk/mag/artoct10/al-pigeonpost.html> (7.5.2020).

Passarello, Elena: *Animals Strike Curious Poses*. Random House, New York 2017.

Reichhard, Rolf: Das grösste Ereignis der Welt. Zur Medialen Resonanz der Pariser Februarrevolution. *Mediaereignisse der Moderne*. Toim. Friedrich Lenger ja Ansgar Nünning. WBG, Darmstadt 2008, 14–39.

Robbins, Jim: *The Wonder of Birds: What They Tell Us about Ourselves, the World, and a Better Future*. Spiegel & Grau, New York 2018.

Tegetmeier, William Bernhard: *The Homing or Carrier Pigeon: Its History, General Management and Method of Training*. George Routledge & Sons, London 1871.

Suomen Viestikyyhky-Yhdistyksen verkkosivut: URL:
<http://www.viestikyyhky.fi/viestikyyhkyt.php?id=6> (6.5.2020).

Wallraff, Hans G: *Avian Navigation: Pigeon Homing as Paradigm*. Springer, Berlin 2005.